

Jørn Jørgensen: Tiderne skifter. Kildehistoriske Studier over Høm og Vetterlev Kirkesognes Historie i Middelalderen indtil 1574. Med tegninger af Georg Kæstel, Høm, Vetterlev, 1973. 151 s. + 4 tvl., ill. Kr. 53,60.

Pastor *Jørn Jørgensen* har skrevet sit pastorats middelalderhistorie i en lille bog med den pompose titel: *Tiderne Skifter*. Bogen er udgivet med støtte af Landsdommer V. Gieses Legat, og foreligger i et tiltalende udstyr. I sit forord gør forf. rede for sine motiver til at skrive sognehistorie: »Når man bor et bestemt sted, er det både morsomt og givende at kende stedets historie – tilværelsen har også sit fundament i historien«. Det drejer sig om Vetterlev og Høm sogne syd for Ringsted, og fortællingen slutter i 1574; læseren får dog et forsigtigt løfte om en fortsættelse, når forf. har levet sig grundigt ind i sit pastorat, thi »man skal have lyttet i mange år for at kunne give et blot nogenlunde dækkende billede af egnen«, hvis man vil »beskæftige [sig] med denne forholdsvis sene tid«.

Man kunne ønske sig, at forf. havde været ligeså følsom, da han skrev sine to kirkesognes middelalderhistorie. Det store problem er jo, at kildematerialet til middelalderens historie er så sparsomt. Forf. er sig dette helt bevidst – det nævnes gang på gang, ligesom han med bogens undertitel: *Kildehistoriske Studier . . . indtil 1574*, giver udtryk for, at fremstillingen er bygget op omkring få af overleveringen tilfældigt løsrevne vidnesbyrd. Men bogens kvaliteter begrænser sig til, at den forestiller læseren for disse uensartede og spredte kilder, som står til rådighed for en middelalderhistoriker. Forf. har ikke haft held til at genskabe en sammenhæng i det fremdragne materiale. At det er gået så galt, tilskriver jeg først og fremmest valg af metode. Forf. afviser »at følge bestemte temaer op gennem tiden«, men forsøger at gå »kronologisk til værks« – »for ikke at give et dårligt oversigtsbillede«. Det er uheldigt! Derved har fremstillingen mistet ethvert perspektiv. Læseren oplever ikke, at tiderne skifter, kun at kilderne skifter.

Ikke blot er fremstillingen blevet springende i sit væsen, men forf.s historiske skøn svigter jævnt hen, og enkelte steder er resultatet blevet misvisende. Forf. forfalder ofte til at slutte eller gisne videre end hans vidnesbyrd tillader. Således fremsætter han selv en teori om betydningsindholdet af stednavnet Vetterlev, til trods for at den nyeste stednavneforskning, som han henviser til, afviser at forklare navnet. Jørgensen må afstå fra historisk erkendelse, hvor grundlaget er for spinkelt.

Forf. må heller ikke antyde, at den i Høm kirke nyligt fremdragne kalkmalede »St. Petersnøgle« kan være udtryk for, at kirken har været viet til denne apostel. St. Peter med nøglen kan optræde i talrige motivkredse uden at være en kirkes skytshelgen. Det er vildledende for læseren.

I kapitlet om udviklingen af de små bysamfund har det ikke anfægtet forf., at hans vidnesbyrd modsiger hinanden. Med et citat af den engelske historiker W. Southern siger forf., at »landsbylivets kontinuitet . . . øjensynlig [går] tilbage til det trettende århundrede«, og tilføjer: »Denne datering kommer nogenlunde til at passe på vore områder«. Når den foregående stednavnediskussion daterer begge stednavne til før vikingetiden, og når de anførte arkæologiske vidnesbyrd daterer Høm kirke til 1100-tallet og Vetterlev kirke til 1250–1300, forekommer denne påstand forvirrende. Her kunne man formode, at kirkerne var blevet rejst i allerede udviklede småsamfund. Citatet fra Southern er da også hentet i nogle betragtninger over overleveringen af skriftlige kilder, og kan ikke bruges her. Men hvorfor overhovedet benytte dette store engelske essay, der gælder europæiske forhold i almindelighed, når Aksel E. Christensen skildrer det gryende Danmark i detaljer i sin: *Vikingetidens Danmark* (1969)?

Spørgsmålet bliver dog, om det er meningsfuldt at forsøge at skrive sognehistorie for

middelalderens vedkommende. Man må ustandseligt ty til rigshistorien for at supplere sin viden. Og det kan efter min bedste mening ikke kaldes lokalhistorie, når man som forf. benytter Hal Kochs teori om menighedskirken til at skildre, hvorledes kirkerne i Veterslev og Høm kan være blevet bygget af sognets egne beboere. Kochs teori gælder den tidlige middelalderes kirkebyggeri i Danmark som helhed, og teorien er behæftet med så stor usikkerhed, at den ikke med rimelighed kan anvendes på udvalgte sogne. Desuden går det ikke an, at forf. lader alle forbehold omkring menighedskirken forsvinde som fremstillingen skrider frem. Heller ikke det store tidsrum indtil reformationen er ægte sognehistorie. Om sognets indre forhold kan forf. som regel kun udtale sig i almindelige vendinger i analogi med vidnesbyrd andetstedsfra, og de forholdsvis hyppige kilder til hovedgården Sørup og dens besiddere hører snarere til i gods- eller personalhistorien.

Som man kan se af bogens sidste kapitler bliver kilderne til den lokale historie rigere efter reformationen. Jørn Jørgensens bog slutter med året 1574, da Veterslev og Høm sogne fik en fastboende præst. Dette skel er en naturlig konsekvens af den eneste røde tråd, man aner i *Tiderne Skifter*: Interessen for de to sognes kirkelige betjening. Den nyder forf.s stadige opmærksomhed. Mon ikke bogen om Veterslev-Høm Pastorats historie havde haft sit naturlige udgangspunkt i året 1574. Den fastboende præst betyder jo en slags kontinuitet for de to kirkesogne, og kontinuitet må være en forudsætning for, at tilværelsen kan finde fundament i historien.

Steen Ove Christensen

NYERE TID

Handbuch der europäischen Geschichte hrsg. v. Theodor Schieder Bd. 3: Die Entstehung des neuzeitlichen Europa. Hrsg. v. Josef Engel. Union Verlag, Stuttgart, 1971. xx + 1255 s.

Det foreliggende bind af Union Verlags ambitiøse og monumentale Europa-historie adskiller sig alene ved titlen fra seriens øvrige bind, som alle defineres kronologisk. Tilsvarende etiketter som renaissance, reformation eller prisrevolution for tidsrummet 1450-1660 er omhyggeligt undgået. I stedet rummer bindets titel noget så prætentøst som en these. Redaktøren, Josef Engel, bruger en 450 siders indledning bl. a. til bidske udfald mod det »biologiske« historiesyn (Annales-skolen), den marxistiske og kvantitative opfattelse. Muligheden af at sætte hele perioden på en formel, af kunstnerisk (Burckhardt) eller af økonomisk-social karakter, afvises. Historikerens opgave må i stedet være at bestemme en epokes særpræg (s. 6). Forskellen mellem særpræg og formel kan være vanskelig at få øje på. I begge tilfælde er der vel tale om det, der på dansk hedder en synsvinkel. For det omhandlede tidsrums vedkommende peger Engel på det moderne Europas tilblivelse – forvandlingen fra senmiddelalderens res publica christiana til den magtstruktur, som var resultatet af de store fredsslutninger 1648-61. Dette er staternes historie, utvetydigt proklameret. Det er imidlertid prisværdigt, at Engel, ikke mindst i fyldige noter, så udførligt begrundet sin opfattelse af perioden. Hans påstande kan ofte forekomme diskutabelt – men er vel netop derfor særdeles velegnede til undervisningsformål.

Værkets resterende 750 sider tekst er viet diverse, hovedsagelig tyske specialisters redegørelse for de enkelte staters historie, overalt, som i Engels afsnit, yderst grundigt kommenteret og med angivelse af al relevant litteratur. Endog de skandinaviske lande under-